

Handläggare: Elisabet Wannberg
Telefon: 08-50831561

Till
Kulturnämnden

KuN 2012-08-30
Nr 5

Remissvar rörande samråd om program för stadsdelen Marieberg, Dp 2011-06771

Förslag till beslut

I huvudsak tillstyrka programmet med de ändringar och fördjupningar som föreslås i förvaltningens tjänsteutlåtande

Sammanfattning

Stadsbyggnadskontoret har upprättat ett förslag till program för Marieberg som syftar till att vara underlag till förtätning. Ny bebyggelse föreslås på 21 platser varav flera med höga hus, högre eller lika höga som DN-huset. Kulturförvaltningen ser möjligheter till förtätning på flera platser men också platser där förtätning är olämplig.

Förvaltningen anser det olämpligt med ny bebyggelse i Konradsbergsparken samt vid Lysbomen 4 mot Västerbroplan och invid Riksarkivet. Förvaltningen avstyrker också rivning av Klastorpsskolan och Styckgjuteriet 4 samt 1980-talets tillbyggnad till SvD:s byggnad. Förvaltningen ser att nya höga hus kan prövas på några ställen. Detta bör ytterligare utredas och konsekvensanalyser avseende den kulturhistoriskt värdefulla miljön och den karakteristiska stadsbilden måste göras.

Berit Svedberg
Kulturdirektör

Ann-Charlotte Backlund
Stadsantikvarie

Underlag för beslut

Marieberg. Program för detaljplan. Samrådsförslag t.o.m. 21 juni 2012.
Stadsbyggnadskontoret.

UTLÅTANDE

Ärendet/Remissen

Stadsbyggnadskontoret har remitterat ärendet till Stadsmuseet för svar senast 21 juni 2012. Remisstiden har förlängts i avvaktan på Kulturnämndens ställningstagande. Omedelbar justering.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts av Stadsmuseets kulturmiljöenhet.

Bakgrund och syfte

Stadsbyggnadskontoret har upprättat ett förslag till program för Marieberg. Programmet syftar till att utgöra underlag vid förtätning av stadsdelen som en bas för områdets framtida utveckling med nya bostäder, kontor, handel, service, torg och aktiverande parkmiljöer. Området rymmer idag 3000 bostäder och 6000 arbetsplatser. Området bedöms ha stor utvecklingspotential. Målet är att inom de närmaste 10-15 åren förtäta stadsdelen med ca 1100 nya bostäder och ca 30000 kvm lokaler. I programmet uppmärksammas Mariebergs speciella karaktär och kvaliteter med byggnader i en öppen struktur med stora volymer i park som präglar det modernistiska stadsbyggnadsmönstret.

Nybyggnader och ombyggnader föreslås prövas på 21 olika platser i området. På fem av dessa platser föreslås också höga hus. Till exempel beskrivs i riktlinjer för höga hus i Marieberg att den luftiga kvaliteten skall behållas genom rimliga avstånd mellan de höga husen. De skall utformas med extra hög arkitektonisk, materialmässig och teknisk kvalitet. Nya höga volymer bör ha en nordsydlig alternativt östvästlig riktning som kompletterar den befintliga höghuskompositionen i området. De skall vara tydligt avläsbara i stadsrummet och ha minst en gavel som landar friställd mot ett gaturum. Västerbroplan förändras från en stor trafikplats till en trevägskorsning som omges av byggnader. Rålambsvägen, områdets huvudgata, smalnas av och ger plats för olika aktiviteter på dess norra sida.

Förvaltningens synpunkter

Mariebergs historia och kulturhistorisk klassificering

Stadsplanen som ligger till grund för Mariebergs nuvarande struktur och utformning fastställdes 1958. En tyngdpunkt i planen utgjorde flytten av tidningskvarteren i Klara till området. Området byggdes ut med bostäder i stora volymer, det så kallade "Elanderhuset" och det stora skivhuset i kvarteret

Silvieberg. Dessa massiva och stora volymer bildar tillsammans en från alla håll väl synlig och välavvägd ensemble. Tillsammans med topografien med höga klippor i direkt anslutning till vattnet så ger det stadsdelen en stark karaktär. I området tillkom också Riksarkivet som har sin mesta yta inne i berget och Ryska ambassaden på 1960-talet samt en del bostadsbebyggelse. I områdets västra del finns bostadsbebyggelse från 1940-talet. Särskilt märks kollektivhuset i kvarteret Signalpatrullen med Sven Ivar Lind som arkitekt. Inom programområdet ligger två skolor Rålambshovsskolan vid Västerbroplan från 1939, ritad av Paul Hedqvist och Klastorpsskolan uppförd 1957, efter ritningar av Curt Björklund i områdets västra del. Väster om Konradsberg ligger campusområdet med de äldsta delarna från 1930 och med flera senare utbyggnadsperioder. Norr om Rålambsvägen i kv Taffelberget uppfördes på 1980-talet ett kvarter med bostadsbebyggelse med Sune Malmqvist som arkitekt. Före 1950-talets utbyggnad så dominerades trakten av Konradsbergs hospital, ett av Sveriges första mentalsjukhus som uppfördes 1855-71 efter ritningar av Albert Törnqvist. En viktig del av anläggningen är sjukhusparken. Under 1700-talet låg Mariebergs porslinsfabrik i området. Här fanns också en militär anläggning som båda revs inför omdaning på 1950-talet. Från tiden före 1900-talets utbyggnad finns också några träbyggnader, Adolfsberg från 1800-talets mitt och Klastorp uppfört som sommarnöje 1870.

Konradsberg, tidningshusen och Riksarkivet är alla byggnader av synnerligen stort kulturhistoriskt värde (blå). I övrigt är stora delar av bebyggelsen av särskilt kulturhistoriskt värde (grön).

Marieberg med de stora volymerna på berget utgör en markant del av Stockholms stadsbild. I programmet för Marieberg så föreslås en omfattande nybebyggelse. Kulturförvaltningen ser att möjligheter till förtätning finns i stadsdelen men anser att det är angeläget att ta till vara de kvaliteter och kulturhistoriska värden som området äger, både vad gäller stadsbild, stadsbyggnadssätt och enskilda byggnader. Det är viktigt att programmets ambitioner att nybebyggelsen skall tillföra mervärden, hålla hög arkitektonisk kvalitet och samspeja med områdets särdrag förverkligas. I synnerhet gäller det tillkommande höga hus. I programmet framgår att kulturmiljöfrågorna behöver utredas vidare. Kulturförvaltningen vill understryka vikten av att detta görs. Det är angeläget att en konsekvensanalys av de skissade förändringarnas påverkan på kulturmiljön, både i närmiljön och i ett större stadsbildssammanhang genomförs.

Synpunkter plats för plats

1. Västerbroplan. Två nya byggnader föreslås koppla samman Västerbroplan med Rålambshovsparken. De nya byggnaderna dras ner till parkens nivå för att möta parkrummet.

Kulturförvaltningen ser möjligheter att bebygga platsen. Höjder och volymer måste studeras i förhållande till parken så att intrånget i parken minimeras. Byggnaderna kommer att ta en del av parkens sluttning mot gatan i anspråk. Parkremsan utgör med uppvuxna träd en välgörande skärm mot trafiken.

2. Rålambshovsskolan. En lamell i vinkel föreslås avgränsa skoltomten mot Rålambsvägen och Lilla Västerbron. Rålambshovsskolan uppfördes 1939 efter ritningar av Paul Hedqvist. Skolan har ett särskilt kulturhistoriskt värde (grön).

Kulturförvaltningen anser det möjligt att pröva ny bebyggelse på platsen. Skolan kan ses som en entrébyggnad till Mariebergsområdet, en pendang till Lysbomben på andre sidan Västerbroplan. Stor anpassning till skolans byggnader och skoltomten måste ske.

3. Hedvigsberg 7. Tre byggnadskroppar föreslås på fastigheten i Konradsbergsparken som idag är bebyggd med en förskola i en våning.

Kulturförvaltningen ser att här riskerar nybebyggelsen att på ett olyckligt sätt göra intrång i parken. Parken tillhör en betydelsefull del av Konradsbergs institutionsområde som har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde (blå). En av de föreslagna byggnaderna längst i söder kan möjligen uppföras och eventuellt en lägre byggnad som avslutning mot parken.

4. Bakom kv Taffelberget. Två byggnader uppförs mellan Taffelberget och Konradsberg.

Kulturförvaltningen ser platsen som helt olämplig att bebygga. Det befintliga parkrummet är mycket fint kuperat med uppvuxna träd och skiljer på ett respektfullt sätt de olika tidsepokenas byggnader, institutionsbyggnaden Konradsberg och bostäderna i Taffelberget åt. Att bebygga platsen skulle både påverka parken, Konradsberg och Taffelberget på ett negativt sätt. Olämpligt är också att dra en ny gata från Rålambsvägen upp mot Konradsberg så som föreslås.

5. Konradsberg mot Drottningholmsvägen

Mellan Konradsberg och Drottningholmsvägen föreslås två långsträckta byggnadskroppar i ett parti av parken som består av högt belägen naturmark. Bostäder, studentbostäder och förskola ses som möjligt.

Kulturförvaltningen anser att platsen kan bebyggas men den östra av byggnadskropparna kommer alltför nära in på Konradsberg. Från öster kommer

nybyggnaden att läsas samman med Konradsberg och på så sätt förvanska upplevelsen av institutionsbyggnaden. Nybyggnaden måste placeras med större respekt för Konradsberg och dras tillbaka så att den inte ligger i linje med befintlig bebyggelse. Möjligen kan nybyggnaden placeras längre mot Drottningholmsvägen.

6 Klastorp

Nybebyggelse i form av terrasserade bostäder föreslås på platsen för skolan som rivs.

Kulturförvaltningen motsätter sig rivning av skolan. Anläggningen är fint inpassad i bergslutningen och uppvisar en pryddlig och habil 1950-talsarkitektur med flera fina detaljer. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde och ett miljövärde (gul). Om skolan inte av något skäl kan användas som skola bör en ny användning t.ex. för bostäder utredas.

7. Invid kv Fajansfabriken

En förhållandevis liten volym placeras i slutningen på Gjörwellsgatan södra sida.

Kulturförvaltningen ser att platsen eventuellt är möjlig att bebygga men kräver mycket speciella lösningar och en hög arkitektonisk nivå. Det är viktigt att ett respektavstånd till Adolfsberg 6 som har ett särskilt kulturhistoriskt värde (grön) iakttas så att den äldre träbyggnaden inte trängs in och kopplingen mellan gatan och målarstranden behålls.

8. Styckgjuteriet 4

Befintlig byggnad uppfördes 1959 efter ritningar av arkitekt Gustaf Classon. Den har ett kulturhistoriskt värde och ett miljövärde (gul). Byggnaden förslås rivas och platsen och den intilliggande grönytan tas i anspråk för en nybyggnad för bostäder och kontor m.m. I kvarteret föreslås också ett högt hus.

Kulturförvaltningen anser att befintlig byggnad skall bevaras och ses som en resurs. Tomten kan kompletteras med ny bebyggelse.

9. Trängkåren 8 parkeringshuset

Parkeringshuset ingår i DN:s anläggning vilken som helhet har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde (blå). Parkeringshuset är tillkommet senare och tillhör inte den del av anläggningen som är omistlig. Byggnaden anses idag vara i mycket dåligt skick och planeras att rivas. Nybebyggelse i kvartersstruktur med ett högt hus föreslås på platsen.

Kulturförvaltningen ser att det finns möjligheter till nybebyggelse. Ett högt hus i kvarteret måste ta stor hänsyn till och sammanvägas med de befintliga höga byggnaderna och de övriga höga husen som föreslås. Konsekvensen för stadsbilden måste studeras.

10. Trängkåren 7 DN's lågdel.

DN komplexet ritades ursprungligen av Paul Hedqvist 1957 och har höga arkitektoniska och kulturhistoriska värden (blå) och representerar både samhällshistoria, tidningshistoria och stadsbyggnadshistoria. Lågdelen har en påbyggnad från 1980-talet. Den förvanskar den ursprungliga arkitekturen där förhållandet mellan den höga vertikalen och den låga delen är en viktig arkitektonisk kvalitet. Förslaget är att påbyggnaden rivs och ersätts med en nybyggnad som bättre värnar ursprungsarkitekturen. En öppning skapas som ger koppling mellan Gjörwellsgatan och Rålambsvägen via Signalparken.

Kulturförvaltningen har ingen erinran mot att påbyggnaden tas bort och ser helst att ingen ny påbyggnad sker för att återställa den ursprungliga arkitekturens hela uttryck.

11. Ryska ambassaden mot Gjörwellsgatan

En möjlighet ges att uppföra nya bostäder för exempelvis ambassadens verksamhet. Programmet framhåller att byggnaden skulle tydligare definiera gaturummet.

Kulturförvaltningen anser att nybebyggelse på platsen kan prövas. Men platsen består av karaktärsfull naturmark som då tas i anspråk och som enligt förvaltningens mening redan idag tydligt definierar gaturummet.

12. Trängkåren 6 mot Gjörwellsgatan

SvD:s påbyggda del från 1980-talet avses på sikt att ersättas med ny bebyggelse för bostäder eller kontor. Eventuellt kan ett högt hus bli aktuellt.

Kulturförvaltningen anser att tillbyggnaden väl ansluter till SvD:s kulturhistoriskt värdefulla anläggning. Den bör inte rivas utan ses som en resurs.

13. Trängkåren 6 mot Rålambsvägen

Svenska Dagbladets anläggning ritades av Anders Tengbom och byggnadsarbetena påbörjades 1959. Byggnaden har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde (blå) och representerar både samhällshistoria, tidningshistoria och stadsbyggnadshistoria. På förplatsen till SvD:s anläggning föreslås en utbyggnad

av fastigheten så att handelsytorna kan öka. Platsen ligger något lägre än gatunivån.

Kulturförvaltningen ställer sig mycket tveksamt till förslaget. Det skulle innebära att den befintliga arkitekturen förvanskas. Möjligen kan mycket låga paviljongen provas.

14. Korsningen Gjørwells gatan/Fyrverkarbacken

Vid Gjørwells gatan i vinkel in mot grönområdet söder där om och i vinkel upp mot Fyrverkarbacken föreslås en ny byggnadsvolym som också anger ett högt hus som skall innehålla bostäder och lokaler i bottenplanet.

Kulturförvaltningen anser att en nybyggnad dels gör intrång i parkrummet och dels tar bort den branta naturmarken på vilket det s.k ”Baconhuset” reser sig. Ett karaktäristiskt inslag i området försvinner vilket gör att förvaltningen ställer sig mycket tveksamt till bebyggelse på platsen.

15 Lysbomben 4 mot Fyrverkarbacken

Ny bebyggelse i fyra volymer som länkas två och två på ömse sidor om den befintliga mindre bostadsbyggnaden på platsen, ursprungligen vaktmästarbostaden till Statens Vägverks anläggning på fastigheten. Nybebyggelsen ansluter till Fyrverkarbacken och en av volymerna anges som högt hus. Nybebyggelsen skall rymma kontor och kan kombineras med bostäder.

Kulturförvaltningen anser att nybebyggelse kan provas men i mindre skala och med hänsyn till befintlig bebyggelse.

16. Lysbomben 4 mot Rålambsvägen

En tillbyggnad till Lysbomben 4 föreslås mot Rålambsvägen. Lysbomben uppfördes 1946 efter ritningar av Kjell Ödén, ursprungligen för Statens Vägverk. Anläggningen består av ett flertal byggnader i rött tegel. Anläggningen har ett särskilt kulturhistoriskt värde (grön).

Kulturförvaltningen avstyrker en tillbyggnad eftersom det skulle medföra att anläggningen förvanskas och byggs för.

17 Lysbomben 4 mot Västerbroplan

Området kompletteras med en vinkelställd byggnad i förlängningen av Västerbron samt en långa mellan befintlig bebyggelse, f.d. Statens Vägverk och Västerbroplan. Den föreslagna bebyggelsen skall rymma bostäder och kontor. En idé finns också att förlänga Fyrverkarbacken ner mot Västerbrons fäste.

Kulturförvaltningen ser möjligheter att bebygga området närmast Västerbron. Däremot är förlängningen av Fyrverkarbacken genom parken tveksam. Föreslagen byggnad som skärmar av befintlig bebyggelse mot Västerbroplan anser förvaltningen var olämplig då det skulle förvanska den befintliga anläggningen.

18. Lysbomben 4 mot förlängningen av Fyrverkarbacken

En ny långsträckt byggnad föreslås som ansluter till den befintliga bebyggelsen.

Kulturförvaltningen ser det som möjligt att pröva ny bebyggelse dock måste stor hänsyn tas till den befintliga.

19 Lysbomben 4 mot Riksarkivet

Riksarkivet behöver idag ytterligare kontorslokaler i anslutning till de befintliga. Två lägen för nybebyggelse redovisas. Dels öster om Riksarkivet och dels på parkeringen nordväst om arkivet. Riksarkivet uppfördes 1960-63. Arkitekter var Åke Ahlström, Lars Bryde och Kell Åström. Byggnaden har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde och ett arkitekturhistoriskt värde samt är väl inpassad i terrängen (blå). Som rikets arkiv har byggnaden ett samhällshistoriskt värde med betydelse för landets identitet och symbolvärde för landets historia.

Kulturförvaltningen ser inte att en hög volym är möjlig i detta läge men en mindre och lägre nybyggnad nordväst om arkivet enbart för arkivets behov kan prövas. Däremot bör ingen nybyggnad komma till öster om arkivet. Riksarkivet skall uppfattas som en ren kub i parken.

20. Silvieberg 2

På höjden ligger idag en låg byggnad uppförd som garage och butik 1962.

Kulturförvaltningen ser möjligheter att bebygga platsen med en ny byggnad. Förhållandet till Silvieberg 3 och Lysbomben 4 måste noga studeras så att nybyggnaden inte inkräktar på de befintliga byggnadernas sfär och fria luftrum som de mäktiga volymerna kräver.

21. Konradsbergs campusområde.

En påbyggnad av befintlig äldre byggnad inom campusområdet ritad av Paul Hedqvist 1938 och senare tillbyggd föreslås.

Kulturförvaltningen anser att en tillbyggnad på platsen är möjlig. Kopplingen till den befintliga byggnaden bör ses över och göras så att den minimerar påverkan på den befintliga fasaden.

Bilaga

Illustrationer ur programmet samt foton från Stadsmuseet. Hela programmet finns på <http://insynsbk.stockholm.se/Byggochplantjansten/Pagaende-planarbete/PagaendePlanarbete/Planarende/?JournalNumber=2011-06771>